
Сутність та основні підходи до визначення інноваційної активності підприємства

Володимир Білік

Кафедра економіки, факультет економіки та права, Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна

ORCID 0009-0007-7669-8723

Для цитування цієї статті:

Володимир Білік. Сутність та основні підходи до визначення інноваційної активності підприємства. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 4, No. 2, 2025, pp. 10-17. doi: 10.46299/j.isjmef.20250402.02.

Надійшла до редакції: 24 січня 2025 р.; **Схвалено:** 27 лютого 2025 р.;

Опубліковано: 01 квітня 2025 р.

Анотація: У статті розглянуто сутність інноваційної активності підприємств як визначального чинника забезпечення їх конкурентоспроможності та сталого розвитку в умовах динамічного ринкового середовища та гібридних загроз. Проаналізовано визначення сутності інноваційної активності підприємств у літературних джерелах. Визначено основні методологічні підходи до тлумачення науковцями даного поняття, які ґрунтуються на різних аспектах інноваційної діяльності: ресурсному, процесному, результативному та інтегрованому. Виокремлено та охарактеризовано важливі характеристики інноваційної активності підприємств, а саме: спрямованість на зміни, інвестиції в інновації, рівень залучення персоналу та результативність. З урахуванням виділених особливостей запропоновано під інноваційною активністю розуміти сукупність дій і процесів, спрямованих на розробку, впровадження та використання нових або значно вдосконалених продуктів, технологій, послуг, організаційних методів чи бізнес-моделей. Відмінність запропонованого визначення полягає у багатовимірному підході, який не лише висвітлює процес впровадження інновацій, але й акцентує увагу на їхньому значенні для довгострокової стратегії розвитку підприємства, його спроможності адаптуватися до змін і проактивно реагувати на виклики. Зазначено, що інноваційна активність відображає здатність і готовність підприємства або організації реагувати на внутрішні та зовнішні зміни шляхом здійснення інноваційної діяльності та впровадження нововведень, що сприяють зміцненню їхньої ринкової позиції. Стаття спрямована на теоретичне обґрунтування підходів до аналізу інноваційної активності підприємств і може бути корисною для науковців, практиків, управлінців та всіх, хто зацікавлений у підвищенні ефективності інноваційної діяльності підприємств.

Ключові слова: інновації, інноваційна активність, інноваційна діяльність, концепції інноваційної активності, особливості інноваційної активності.

1. Вступ

В сучасних умовах, які характеризуються кардинальною динамічністю, складністю, турбулентністю, інновації стають першорядним фактором для підприємств, що прагнуть забезпечити свою стресостійкість, надійність, здатність на розвиток. Важливим показником здатності суб'єкта господарювання до впровадження нових ідей, технологій, продуктів і процесів, які сприяють досягненню поставлених цілей, є інноваційна активність підприємства. У сучасній економіці інноваційна активність підприємств розглядається як необхідна умова їх

ефективного функціонування та збереження конкурентних переваг. Вивчення сутності цього поняття є важливим для формування інструментів його оцінки з метою розробки стратегій інноваційного розвитку.

Попри значну кількість наукових праць у галузі інноватики, вважаємо за доцільне продовжити дослідження сутності поняття «інноваційна активність підприємства» для його уточнення та визначення ролі в системі понять досліджуваної предметної області.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження виступає інноваційна діяльність підприємств як стратегічний елемент забезпечення їх конкурентоспроможності, сталого розвитку та ефективного функціонування в умовах нестабільності і швидких змін.

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти визначення інноваційної активності підприємства, яка характеризує його здатність до впровадження нововведень та адаптації до сучасних змін економічного середовища.

3. Мета дослідження

Метою дослідження є розкрити сутність інноваційної активності підприємства, узагальнити основні підходи до її визначення та окреслити роль інноваційної активності у забезпеченні стійкості й сталого розвитку підприємств.

4. Аналіз літератури

За твердженням Демченка Г.В. [1], термін «активний» походить від латинського слова *activus* і характеризує суб'єкт, що активно впливає на інші об'єкти чи суб'єкти [2]. Натомість Савченко М. [3] вважає, що поняття «активність» має своє коріння у латинському *actio*, що означає дію або рух. У філософському контексті поняття «дія» і «рух» розглядаються як онтологічна основа буття, що є вічною і незнищеною. Незважаючи на різні підходи до етимологічного та філософського осмислення поняття «активності» (Демченко Г.В. акцентує увагу на функціональній характеристиці суб'єкта, тоді як Савченко М. зосереджується на онтологічних аспектах), обидва підходи доповнюють один одного, розкриваючи активність як багатогранну категорію, що охоплює як поведінкові, так і глибинні філософські аспекти.

Різні підходи до визначення терміну «інноваційна активність» свідчать про його багатогранність. Більшість дослідників розглядають інноваційну активність як здатність і готовність підприємства впроваджувати інновації, включаючи нові продукти, послуги, технології, методи управління та організації виробництва. Наприклад, Іванова В.В. трактує її як комплексну характеристику, що визначає інтенсивність інноваційної діяльності підприємства, його здатність мобілізувати інноваційний потенціал для досягнення позитивних результатів і сталого розвитку [4]. Ложачевська О.М. та Гречан П.Ю. у своїй праці наголошують, що інноваційна активність є основою управління розвитком підприємства, охоплюючи всі його складові елементи [5].

Т.В. Гринько вважає, що інноваційна активність — це динамічна оцінка інтенсивності створення і реалізації інновацій, яка визначає розвиток і конкурентні переваги підприємства [6]. Ці визначення підтверджують важливість інноваційної активності для ефективного впровадження інновацій у всіх аспектах діяльності підприємства — від ідей до їх комерціалізації. Економічна енциклопедія визначає інноваційну активність як показник інтенсивності, ефективності та динаміки інноваційного процесу, що відображає рівень розвитку підприємства [7]. Савченко М. додає, що інноваційна активність може розглядатися як діяльність [8–10], процес [11–12] або системна характеристика [13–15], акцентуючи увагу на її комплексному впливі на функціонування організації.

Не зважаючи на вагомі здобутки науковців, подальші дослідження інноваційної активності підприємств необхідні для розробки ефективних інструментів оцінки та підвищення інноваційного потенціалу в сучасних умовах швидких змін. Це дозволить забезпечити стійкий розвиток і конкурентоспроможність підприємств, особливо в контексті глобальних викликів і зростання ролі інновацій у економіці.

5. Методи досліджень

Для досягнення поставлених завдань у дослідженні застосовано методи синтезу, узагальнення, індукції, аналогії та системного підходу.

6. Результати досліджень

Проведений аналіз тлумачення сутності інноваційної активності підприємств дозволив виділити чотири основних підходи, яких дотримуються науковці:

-ресурсний підхід - інноваційна активність визначається через ресурси, які підприємство залучає для впровадження інновацій, при цьому основна увага приділяється обсягу інвестицій у НДДКР та рівню кваліфікації персоналу;

-процесний підхід - акцент робиться на інноваційному процесі, тобто сукупності етапів створення та впровадження інновацій, визначальними є інтенсивність і безперервність;

-результативний підхід - інноваційна активність оцінюється за результатами, яких досягає підприємство завдяки впровадженню інновацій, це можуть бути нові продукти, технології, підвищення ефективності виробництва чи зростання конкурентоспроможності;

-інтегрований підхід - поєднує елементи всіх попередніх підходів і враховує як ресурси, процеси, так і результати. Відображає взаємозв'язок між внутрішніми можливостями підприємства та зовнішніми умовами його функціонування.

Таким чином, інноваційну активність можна розглядати як взаємодію ресурсів, стратегій і управлінських підходів, де ключове значення має не лише динаміка процесів, а й інтеграція інноваційних змін у загальну стратегію розвитку підприємства. Це багатовимірне явище, яке охоплює різні аспекти діяльності підприємства та характеризується багатогранністю, що дозволяє проводити комплексний аналіз інноваційної активності й оцінювати її вплив на підвищення стійкості та забезпечення сталого розвитку.

В табл.1 виокремлено основні характеристики інноваційної активності підприємств, які зазначаються у працях науковців.

Отже, основні характеристики інноваційної активності можна узагальнити за такими напрямками:

-орієнтація на зміни — постійний пошук нових можливостей для вдосконалення продуктів, процесів та послуг, що підкреслює важливість інноваційної активності як безперервного процесу впровадження змін для покращення діяльності підприємств.

-інвестиції в інновації — фінансування НДДКР, придбання нових технологій і навчання персоналу, що акцентує на тісному зв'язку інноваційної активності з інвестиціями, які є важливим фактором розвитку та конкурентоспроможності підприємств.

-рівень залучення персоналу — інноваційна активність безпосередньо залежить від залучення та кваліфікації працівників, де активна участь персоналу у впровадженні інновацій є вирішальним фактором.

-результативність — здатність підприємства досягати ефективних результатів у впровадженні інновацій, що веде до зростання конкурентоспроможності, обсягів інноваційної продукції та покращення економічних показників.

Таблиця 1. Характеристика інноваційної активності підприємств

№ з/п	Характеристика	Автор, джерело	Сутність інноваційної активності
1.	Спрямованість на зміни	С.О.Пермінова, Н.І.Ситник, М.О. Чупріна [16]	є основою розвитку та перспективних суспільних змін, особливо в умовах воєнної агресії.
		А.В.Ворона [17]	це узагальнююча комплексна характеристика інтенсивності інноваційної діяльності підприємства, заснована на здатності до мобілізації інноваційного потенціалу, спрямована на отримання позитивного результату, що відобразиться у довгостроковому стійкому розвитку.
2.	Інвестиції в інновації	С.О.Кушнір, М.Ю.Вернидуб [18]	це сукупність економічних відносин, що виникають у зв'язку з залученням і використанням грошових ресурсів для впровадження нововведень.
		І.В.Кривов'язюк [19]	Інноваційна активність неможлива без інвестування інноваційної діяльності є важливим процесом, який забезпечує привабливість продукції промислових підприємств на зовнішніх ринках
3.	Рівень залучення персоналу	Г.В.Чабан, В.Г.Чабан [20]	безпосередньо пов'язана з грамотним управлінням персоналом, а сучасні дослідження інноваційних методів управління персоналом є актуальною проблемою, яку необхідно вирішити
		А.О.Касич, О.А.Бурба [21]	інноваційна активність сучасного підприємства визначається передусім якістю та кваліфікацією персоналу, його творчістю та креативністю.
		О.А.Пурденко, В.В Мельник [22]	рівень інноваційного потенціалу працівників вказує не тільки на можливості інноваційної активності, але й на готовність сприйняття нововведень, на сприятливість до змін.
4.	Результативність	В.Р.Чаплінський [23]	це показник результативності їхньої діяльності, впровадження інновацій безпосередньо впливає на ефективність та конкурентоспроможність компаній.
		А.О.Касич, К.О.Канунікова [24]	є ключовим фактором, який визначає результативність та ефективність діяльності підприємств і країни в цілому.

Виділені особливості підтверджують, що інноваційна активність підприємства є комплексною характеристикою, яка відображає його здатність створювати та впроваджувати інновації з метою досягнення стратегічних цілей.

З урахуванням проведеного дослідження сутності, аспектів та характеристик інноваційної активності пропонується таке визначення даного поняття: інноваційна активність — це сукупність дій і процесів, спрямованих на розробку, впровадження та використання нових або значно вдосконалених продуктів, технологій, послуг, організаційних методів чи бізнес-моделей. Вона характеризує здатність і готовність підприємства або організації здійснювати

інноваційну діяльність у відповідь на внутрішні та зовнішні зміни, а також впроваджувати нововведення, які сприяють підвищенню їхньої конкурентоспроможності.

Особливість запропонованої дефініції полягає в її комплексності та акценті на процесно-динамічному характері поняття. В порівнянні з існуючими визначеннями, вона має кілька ключових відмінностей:

-ширший спектр дій: у багатьох підходах інноваційну активність оцінюють тільки за кількісними показниками, такими як кількість впроваджених інновацій чи витрати на НДДКР, тоді як запропоноване визначення зосереджене на процесах, що супроводжують інновації, включаючи дослідження, адаптацію до змін та впровадження нових бізнес-моделей і організаційних підходів.

-фокус на адаптацію до змін: підкреслюється здатність підприємства швидко реагувати на внутрішні та зовнішні виклики, що є надзвичайно важливим у динамічному ринковому середовищі, на відміну від традиційних підходів, які не завжди враховують цей аспект.

-врахування управлінських і маркетингових аспектів: традиційні підходи зазвичай фокусуються на технологічних інноваціях, тоді як запропоноване визначення включає також організаційні, управлінські, маркетингові та екологічні аспекти.

-динамічний підхід: замість статичного розуміння інноваційної активності (як наявності певної кількості нововведень), запропоноване визначення розглядає її як безперервний процес, що дозволяє підприємству не тільки адаптуватися до змін та створювати нові конкурентні переваги, але й застосовувати антисипативне управління.

Таким чином, основна особливість запропонованого визначення полягає в багатовимірному підході, який не тільки описує впровадження інновацій, але й підкреслює їхню роль у довгостроковій стратегії розвитку підприємства, його здатності адаптуватися до змін, а також діяти на випередження.

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Виділені підходи та запропоноване визначення інноваційної активності підприємств окреслюють перспективи подальшого розвитку досліджень, які передбачають глибше вивчення взаємозв'язку між інноваційними процесами та стратегією підприємств, зокрема в умовах цифрових трансформацій та швидких змін на ринку. Особливо важливими є дослідження ролі інвестицій у інновації, розвитку нових бізнес-моделей та інтеграції екологічних і соціальних аспектів в інноваційну діяльність. У контексті глобалізації та змін у міжнародній економіці слід зосередитися на адаптації підприємств до зовнішніх викликів, таких як економічні кризи, зміна клімату, що визначатиме необхідність розробки нових підходів до управління інноваціями та підтримки їхнього сталого впровадження на всіх етапах.

8. Висновки

У статті розглянута сутність інноваційної активності підприємства як багатогранного процесу, що охоплює не лише технологічні нововведення, а й організаційні, управлінські та маркетингові зміни, що сприяють забезпеченню сталості та економічному розвитку підприємства. Підкреслено важливість комплексного підходу до визначення інноваційної активності, що включає адаптацію до змін, інвестиції в інновації, залучення персоналу та оцінку результативності впроваджених змін. Крім того, було акцентовано на необхідності інтеграції інновацій у загальну стратегію підприємства, щоб забезпечити їхню ефективну реалізацію та довгострокову вигоду.

Зроблено висновок, що для досягнення високих результатів у розвитку підприємств, інноваційна активність має бути розглянута як безперервний і динамічний процес, що постійно адаптується до внутрішніх та зовнішніх викликів. Це включає як створення нових

продуктів і технологій, так і гнучкість у впровадженні нових організаційних підходів та управлінських методів. Подальші дослідження повинні зосередитися на вдосконаленні механізмів інноваційного управління та розробці нових підходів до інтеграції інновацій в стратегію підприємства в умовах швидких змін на ринку та глобальних викликів.

Список літератури:

- 1) Демченко Г.В. Визначення сутності поняття «інноваційна активність підприємства» в літературних наукових джерелах. Електронний ресурс <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/18203/1/4.%20D0%94D0%B5D0%BC%D1%87D0%B5D0%BD%D0%BA%D0%BE%20D0%93.%D0%92.%20D0%92D0%B8%D0%B7D0%BD%D0%B0D1%87D0%B5D0%BD%D0%BD%D1%8F%20D1%81%D1%83D1%82D0%BD%D0%BE%D1%81D1%82D1%96%20D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82D1%82D1%8F%20C2%AB%D1%96D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2D0%B0D1%86D1%96D0%B9D0%BD%D0%B0%20D0%B0D0%BA%D1%82D0%B8D0%B2D0%BD%D1%96D1%81D1%82D1%8C%20D0%BF%D1%96%D0%B4D0%BF%D1%80D0%B8D1%94D0%BC%D1%81D1%82D0%B2D0%B0%20D0%B2%20D0%BB%D1%96D1%82D0%B5D1%80D0%B0D1%82%D1%83D1%80D0%BD%D0%B8D1%85%20D0%BD%D0%B0D1%83D0%BA%D0%BE%D0%B2D0%B8D1%85%20D0%B4D0%B6D0%B5D1%80D0%B5D0%B%D0%B0D1%85%20.pdf> (дата звернення 10.01.2025)
- 2) Ансофф И. Стратегическое управление / пер. с англ. под ред. Л. И. Евенко– М. : Экономика, 1989 г. – 519 с.
- 3) Савченко М. (2023). Концепція інноваційної активності в системі стратегічного менеджменту діяльності підприємств електроенергетики *Вісник Хмельницького національного університету*, No 4, С.40-48 <https://heraldes.khmnua.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/433/439>
- 4) Іванова В.В. Інноваційна активність як основа інтенсивного розвитку підприємств <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9dbfe9c0-576b-48f1-bbe8-ae82427841a2/content>
- 5) Ложачевська О.М., Гречан П.Ю. (2020). Інноваційна активність підприємства: аналіз існуючих підходів і методів оцінки, *Економіка та держава* № 8, С.53-55. http://www.economy.in.ua/pdf/8_2020/11.pdf
- 6) Гринько Т.В. (2010). Сутність, складові та особливості категорії «інноваційна активність», *Інвестиції: практика та досвід* № 8, С.30-32 http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2010/9.pdf
- 7) Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 1. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
- 8) Управління життєдіяльністю підприємств промисловості: монографія / О. М. Ястремська, Г. В. Верещагіна, О. В. Авраменко та ін.; за заг. ред. докт. екон. наук, професора Ястремської О. М., канд. екон. наук, доцента Верещагіної Г.В. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 432 с.
- 9) Henry William Chesbrough (2003). *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*, Harvard Business Press, 227p.
- 10) Інноваційна активність / Савчук І.Г. // Словник суспільної географії. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://geohub.org.ua/node/3803> (дата звернення: 12.01.2025)
- 11) Ховрак І.В., Мельничук П.С. Інноваційна активність вітчизняних підприємств: сучасний стан та проблеми розвитку. URL:http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchtei/2011_2_1/NV-2011-V2_37.pdf.
- 12) Касьян З.Є. (2012). Аналіз та формування складових інноваційної активності підприємств легкої промисловості. *Вісник КНУДТ*. No 2. С. 168–172.

13) Тарасенко І.О., Королько О.М., Белявська К.С. (2009). Оцінка інноваційної активності підприємства всистемі стратегічного управління. *Актуальні проблеми економіки*. No9 (99). С. 133–141.

14) Майстренко Н.В. Сердюк Б.М. Основи оцінювання ефективності інноваційної діяльності підприємства. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/735a7717-3a71-4d5a-abda-2044bd0448b9/content> (дата звернення: 14.01.2025)

15) Гречан П.Ю. (2020). Інноваційна активність у системі розвитку підприємства. *Підприємництво та інновації*. Випуск 13. С. 29-32. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/340/333>.

16) Пермінова С.О., Ситник Н.І., Чупріна М.О. (2024) Інноваційна діяльність в Україні в період воєнної агресії: тенденції та перспективи, *Економіка та суспільство*, Випуск 59 DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-62>

17) Ворона А.В. (2020). Інноваційна активність підприємств як перспектива розвитку національної економіки України. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.3.155

18) Кушнір С.О., Вернидуб М.Ю. (2018). Оцінювання ризиків інвестицій в інновації в Україні. *Інвестиції: практика та досвід* № 2 С.10-13 http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2018/4.pdf

19) Кривов'язюк І.В. (2023). Інвестування інноваційної діяльності промислових підприємств в умовах кризи. July 14, | Coventry, United Kingdom | Collection of scientific papers «SCIENTIA» <https://philarchive.org/archive/KRYOCZ>

20) Чабан Г.В., Чабан В.Г. (2022). Інноваційні підходи в управлінні персоналом. *Економіка знань, інноваційна економіка. Економічний вісник університету*, Випуск № 53, С.47-52. https://www.researchgate.net/publication/362765137_Innovative_approaches_in_HR_management/fulltext/62fe6005e3c7de4c34666317/Innovative-approaches-in-HR-management.pdf

21) Касич А.О. Бурба О.А. (2017). Інноваційні підходи в практиці управління персоналом. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 16, частина 1. С.130-134. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_1_2017ua/31.pdf

22) Пурденко О.А., Мельник В.В. (2019). Оцінювання інноваційного потенціалу працівників при впровадженні організаційних змін. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.4.46

23) Чаплінський В.Р. (2020). Інноваційна активність в Україні: тенденції та перспективи розвитку, DOI: 10.32702/2307-2105-2020.12.100

24) Касич А.О., Канунікова К.О. (2016). Інноваційна активність підприємств України: динаміка, проблеми та перспективи. *Інвестиції: практика та досвід* № 22, С.21-24. http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2016/7.pdf

Essence and main approaches to determining the innovative activity of an enterprise

Volodymyr Bilyk

Department of Economics, Faculty of Economics and Law, National Transport University, Kyiv, Ukraine

ORCID 0009-0007-7669-8723

Abstract: The article examines the essence of innovative activity of enterprises as a determining factor in ensuring their competitiveness and sustainable development in a dynamic market environment and hybrid threats. The definition of the essence of innovative activity of enterprises in literary sources is analyzed. The main methodological approaches to the interpretation of this concept by scientists are determined, which are based on various aspects of innovative activity: resource, process, productive and integrated. Important characteristics of innovative activity of enterprises are

identified and characterized, namely: focus on changes, investment in innovation, level of personnel involvement and effectiveness. Taking into account the highlighted features, it is proposed to understand innovative activity as a set of actions and processes aimed at the development, implementation and use of new or significantly improved products, technologies, services, organizational methods or business models. The difference of the proposed definition lies in the multidimensional approach, which not only highlights the process of implementing innovations, but also focuses on their importance for the long-term development strategy of the enterprise, its ability to adapt to changes and proactively respond to challenges. It is noted that innovative activity reflects the ability and readiness of an enterprise or organization to respond to internal and external changes by implementing innovative activities and introducing innovations that contribute to strengthening their market position. The article is aimed at the theoretical substantiation of approaches to the analysis of innovative activity of enterprises and may be useful for scientists, practitioners, managers and everyone interested in increasing the efficiency of innovative activity of enterprises.

Keywords: innovations, innovative activity, innovative activity, concepts of innovative activity, features of innovative activity.
